

СПОРТИВНИЙ ЖАРГОН У МОВІ СТУДЕНТІВ-ФІЗКУЛЬТУРНИКІВ

Мова студентів постійно привертає увагу дослідників-соціолінгвістів, викладачів вищих навчальних закладів. Цей об'єкт, звичайно, можна вивчати з різних позицій: для викладача — це і сфера формування загальної культури усного та писемного спілкування, і сфера вироблення професійно грамотної мови майбутніх спеціалістів. Тут ніби змагаються пуристична тенденція мовної освіти та тенденція з орієнтацією на демократизацію усного спілкування, а також на світові процеси глобалізації мовної свідомості. Це співвідношення можна продемонструвати на прикладі функціонування синонімів *бранець* — *легіонер*, *кошиківка* — *баскетбол*, *копаний м'яч* — *футбол*, а також фіксуючи надуживання іншомовними запозиченнями коментаторів, як-от *стопер* (замість *оборонець*), *ліберо* (замість *вільний оборонець*), *лайнсмен* (замість *боковий суддя*, або *суддя*

на лінії), *армреслінг* (замість *рукоборство*), *челенджер* (замість *претендент*) та ін.

Спортивний жаргон у мові студентів-фізкультурників — це інструмент професійної діяльності, за допомогою якого полегшується взаєморозуміння між самими студентами, студентами та тренерами. І хоча власне жаргон — знижений сегмент у загальнонаціональній мовній практиці, але без нього практично неможливе спілкування у жодній із професійних груп суспільства. Таких слів не багато, вони не заступають літературні книжні терміни, термінологічні словосполучення, а швидше сприяють поширенню корпоративної культури (зокрема в галузі спорту) як засобу самоідентифікації в суспільстві. До того ж, у мові спортсменів, що нерідко перебувають у ситуаціях швидкої гри, швидкого обміну інформацією, відправлення команд, складних колективних дій, виникає природна потреба в економії мовних зусиль, яку задовольняють розмовні утворення — жаргонізми. Деякі дослідники-соціологи відзначають, що спортивний жаргон найбільш виражений у мові тих, хто мешкає у містах (Л. Карпець).

Основні функції спортивного жаргону — емоційно-експресивна й номінативна, менше виражена функція групового відмежування, оскільки спортивна група не замкнена, а її члени можуть, так би мовити, перемикає мовні коди залежно від ситуації: спілкування з викладачем-неспорсменом, зі студентами інших факультетів того самого ВНЗ, між однолітками, вдома, у транспорті тощо.

У Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького студенти-фізкультурники займаються футболом, гандболом, гімнастикою. Відповідно їхня професійна мова насичена характерними для цих видів спорту жаргонізмами.

Утворюються ці мовні одиниці за допомогою розмовних словотвірних ресурсів системи сучасної української літературної мови. Наприклад, за допомогою суфікса *-к(а)* і його варіантів творяться жаргонізми гімнастів: *розніжка* (розножити) ‘стрибок із розведенням ніг у повітрі’, *складка* (складати) ‘вправа на розвиток гнучкості тіла, яке ніби складають удвічі’, *обманка* (обман) ‘обманні рухи, які спортсмени відпрацьову-

ють заздалегідь', *вертушка* (вертіти) 'перехват руками на верхній жердині, ніби вивертає щось', 'удар ногою в боротьбі під час стрибка з розворотом навколо своєї осі' тощо. У мові студентів-футболістів активні слова із суфіксом **-ень** (*завертень* 'м'яч, якого спортсмен зумів завертіти в польоті'), **-ан** (*друган* 'атака другої спроби'), **-ик** (*боковик* 'боковий кидок м'яча'), **-ник** (*двійник* 'подвійний удар по м'ячеві, який відскочив від землі'), **-ак/-як** (*бічняк* 'бічний/боковий кидок', *штрафняк* 'штрафний майданчик', *особняк* 'особовий залік'), **-ук/-юк** (*анулюк* 'анульоване рішення судді').

Професійні жаргонізми спортсменів мають прозору семантику. Такі лексичні одиниці емоційно забарвлені, пор. номінативну метафору *сухар* від словосполучення *виграти/програти всуху* (про нічийну гру), *паровоз* 'футболіст, який часто йде в контратаку', *мороз* 'той, хто під час змагань поводить мляво, як заморожений', *банка*, *барабан* 'лава запасних', *хрест*, *хвиля* 'спосіб передавання м'яча під час гри'. Дієслівні образні похідні також мають прозору семантику: *паровозитися* 'бігти позаду своїх суперників, як паровоз, що штовхає попереду себе', *хімічитися* 'вживати хімічні препарати — анаболічні стероїди'.

Поширені в мові спортсменів і метонімічні перенесення, що лягають в основу найменувань неофіційних назв клубів, команд, як-от: *метал* 'Металург', *паровози* 'Локомотив', *пома-ранчеві* 'Алекс' і под.

Пласт спортивних жаргонізмів формують і запозичення з інших жаргонів, зокрема молодіжного (*халявити* 'погано тренуватися', *дятел* 'поганий спортсмен', *амбал* 'великий, високого зросту спортсмен'), кримінального (*замочити* 'вдарити суперника', *парафін* 'ганьба'), наркоманів (*пруха* 'позитивний ефект від допінгового препарату', *ширятися* 'приймати анаболітики') та ін.

Професійний успіх спортсмена певною мірою залежить від того, як він оволодів фаховою мовою, елементом якої є спортивний жаргон — засіб точного й економного передавання думки, інформації, команди, якщо він позбавлений вульгарності, надмірної фамільярності. Без цих усно-розмовних засобів спілкування у професійній групі неможлива повноцінна спор-

тивна діяльність. Жаргонізми — це також потенційні одиниці власне української спортивної лексики.

Дослідження спортивної жаргонної лексики дають матеріал і для аналізу взаємодії культур різних націй, соціальних, професійних груп, їхнього взаємовпливу. У такому разі цей сегмент спортивного лексикону також може посісти належне місце у курсах української мови за професійним спрямуванням для фахівців із фізичної культури.